

Tad tautosakos ir kalbos specialistai neturėtų šia publikacija be jokių išlygų pasiūlyti. Kita vertus, tautosakai gaivinti bei populiarinti, apskritai tradicinės žodinės liaudies kūrybos vertei pajusti ir pagarbai šiai kultūrinio paveldo sričiai ugdyti ji, savo paskirtimi pritaikyta, bus pravarti.

Kartu vis labiau konkretėja puiki galimybė gauti visas F. Fortunatovo ir V. Millerio surinktas dainas ir kitą jų rankraščių esančią tautosaką rimtu leidiniu, pateiktą taip, kad dėl jos patikimumo nekiltų jokių abejonių ir kad ji tenkintų mokslo, meno ir kitus visuomenės gyvenimo poreikius. Ją, Peterburge saugomą rankraščių pavidalu, ten ketinama išleisti kaip akademinį leidinį. Be to, svarstoma, ar ir Lietuvoje verta visus šiuos tautosakos kūrinius pateikti mūsų skaitytojams jiems pritaikytu visais edukacinėmis normomis atitinkančiu leidiniu⁶. Šis sumanymas irgi turėtų būti įgyvendintas.

Kostas Aleksynas

.....

6 Plačiau žr. ten pat, p. 7.

PARANKINĖ KNYGA PAREMIOLOGAMS

Iškilaus folkloristo, erudito, Estijos MA akademiko Arvo Krikmanno vardas gerai žinomas ne tik tėvynainiams, bet ir pasaulio filologams, ypač patarlių tyrėjams. Jo svarbiausi moksliniai interesai yra susiję su kultūra ir visuomene, į kurias žvelgia iš folkloro, humoro, lingvistikos, semantikos, semiotikos pozicijų. XX a. paskutiniiais dešimtmečiais didelę įtaką tarptautinei paremiologijai padarė A. Krikmanno straipsniai apie patarlių semantikos problemas, jo sukurtas ir tuose straipsniuose pristaty-

tas patarlių prasmų dekodavimo metodas. Tad nenuostabu, kad A. Krikmanno bendramintis ir nuoširdus bičiulis, Vermonto (JAV) universiteto profesorius Wolfgangas Miederis užsimojo surinkti minėtus darbus ir išleisti juos atskira knyga. Tai, pasak leidėjo, būsianti prasminga dovana nuo visos tarptautinės paremiologų bendruomenės A. Krikmannui jo garbingos 70-mečio sukakties proga. Suspėta laiku: 2009 m. rugsėjo 10 d. Tartu katedroje vykusiame oficialiame jubiliejiniame vakare knyga¹ buvo pristatyta gausiai susirinkusiai publikai.

Rinkinį sudaro aštuoni chronologine tvarka pateikiami 1974–2008 m. parašyti straipsniai (skelbiami anglų kalba, pirmųjų dviejų straipsnių santraukos rusų kalba), leidėjo ir autoriaus įžangos, pirmųjų publikacijų šaltinių sąrašas.

A. Krikmanno darbai iš patarlių semantikos, jau tapę paremiologijos klasika, neblogai žinomi ir lietuvių tautosakininkams; vienas jų – solidi studija apie įvairias metaforos teorijas ir jų taikymą patarlių tyrimams – netgi pirmą kartą paskelbtas *Tautosakos darbuose*². Todėl tikslinga būtų aptarti ne pačius straipsnius, o išsamiai autoriaus įžangą „Kaip aš pradėjau ir tęsiau ir kam esu dėkingas / skolin gas“ („How I Started and Continued and to Whom I Am Indebted“, p. 1–15). Joje A. Krikmannas pasakoja apie nelengvą, didelio lankstumo reikalavusį mokslininko

.....

1 Arvo Krikmann. *Proverb Semantics: Studies in Structure, Logic and Metaphor*, edited by Wolfgang Mieder, (Supplement Series of *Proverbium*, vol. 29), Burlington, Vermont: The University of Vermont, 2009. – 312 p.

2 Арво Крикманн. Вклад современной теории метафоры в паремологию, *Tautosakos darbai*, 2001, [t.] XV (XXII), p. 19–92 (recenzuojamame rinkinyje yra ištrauka iš šios studijos: “Digging One’s Own Grave“, p. 301–309).

darbą sovietinėse įstaigose, atskleidžia savo tyrimų užkuliusius, taip pat straipsnių sumavimo ir rašymo aplinkybes. Įžanga stebina šmaikštumu ir sąmojom, autoriaus gebėjimu lengvu stiliumi, suprantamai kalbėti apie „sunkiasvorius“; kartais net filologams nelengvai perkandamus dalykus.

Paradoksaliai nuskamba A. Krikmano prisipažinimas įžangos pradžioje, kad daug kas jo gyvenime vyko visiškai atsitiktinai (*have been purely accidental*, p. 2). Primename: taip apie save rašo, W. Miederio žodžiais tariant, folkloristikos lyderis ir novatorius, nuolat skynęs nepramintus takus paremiologijos laukuose („Editor’s Preface“, p. v–vi). Suintriguoti einame autoriaus vedami toliau. Studijuodamas Tartu universitete, A. Krikmannas, progai pasitaikius, specializavosi tautosakoje, vėliau parašė pora kursinių darbų, o po jų diplominį darbą apie švankų ir anekdotų struktūrą. Iš dalies dėl to pirmąją jo darbovieta 1962–1963 m. tapo Estų literatūros muziejaus (Tartu) Folkloro skyrius, o pirmasis darbas buvo susijęs su švankų ir anekdotų tipologiniu sisteminimu.

1964 m. žymusis suomių folkloristas Matti Kuusi pradėjo didelės apimties projekcinį darbą – Šiaurės Europos patarlių lyginamuosius tyrimus. Pirmojoje pakopoje buvo numatyta parengti stambų lyginamąjį baltų ir finų tautų patarlių rinkinį, o prieš jį – skelbti publikacijas apie baltų ir finų (suomių, estų, votų, lyvių, vepsų ir kt.) tautų patarles. Nors iš pradžių projekto reikalai klostėsi gana dramatiškai, vis dėlto 1985 m. užsibrėžtas tikslas pasiektas – *Proverbia septentrionalia* (FFC No. 236). A. Krikmannas sakosi, kad beveik jėga buvęs priverstas dalyvauti projekte ir jautėsi kaip į vandenį įmestas šunytis, nes tuo metu (1964 m.) neturėjo beveik jokių žinių apie patarles, bet nepaisydamas nieko „privalėjo plaukti“ (p. 2–3).

Pirmas ir svarbiausias uždavinys, numatytas Tartu paremiologų grupei, buvo fundamentinio estų patarlių sąvado rengimas. Tikėtasi, deja, per daug optimistiškai, kad tam pakaks dvejų metų. Neliko nieko kita, kaip kuo greičiau pradėti rinkti ir tirti šaltinius. Augantis empirinės medžiagos kiekis netrukus pradėjo siųsti teorinius impulsus. Kas sudarė jiems pagrindą? Kokios kryptys, mokyklos, kokie mokslininkai formavo novatoriškas jauno paremiologo idėjas? A. Krikmannas išvardija keturis autoritetus, turėjusius didžiausią įtaką jo teoriniam brendimui:

1. M. Kuusi ir geografinė-istorinė suomių mokykla. Jos pagrindus A. Krikmannas gavo studijuodamas Tartu universitete. Baltų-finų projekto dalyvių dažniausiai vartojami (raktiniai) žodžiai – tipologija ir lyginamoji analizė; be ilgų ginčų buvo nutarta, kad tipologinis principas taps kertiniu akmeniu abiem būsimiems leidiniams: baltų-finų tautų patarlių lyginamajam ir kapitaliniam estų patarlių sąvadui.

2. Jurijus Lotmanas ir jo suburti rusų semiotikai, Tartu-Maskvos semiotikų mokykla, reguliariai vykę vasaros mokymai (dažniausiai Kaariku, netoli Tartu), tęstinis leidinys *Труды по знаковым системам*. A. Krikmanno „langu į Lotmano pasaulį“ tapo Igoris Černovas, su kuriuo artimiausiai ir daugiausia bendravo, iš didžiulės asmeninės jo bibliotekos skolinosi užsienio autorių knygas iš paremiologijos ir poetikos. Reikia prisiminti, kad tuomet Sovietų Sąjungoje *semiotika* buvo ne tik paprastas mokslo disciplinos pavadinimą nusakantis terminas, bet ir magiškas žodis, reiškęs distanciją nuo oficialios marksizmo doktrinos literatūros moksle bei kultūroje, kartu simbolizavęs viską, kas gyva ir progresyvu.

3. Struktūrinė kalbotyra ir lingvistinė statistika. XX a. septintajame dešimtmetyje Tartu universitete Huno Rätsepas skaitė

struktūrinės kalbotyros specialųjį kursą, 1965 m. įkūrė vadinamąją GGG (Generatyvinės gramatikos grupę), kuri reguliariai rengdavo seminarus ir metines konferencijas, estų kalba leido tęstinius leidinius „Kalba ir struktūra“, „Kalbos modeliavimo problemos“. A. Krikmannas, aktyviai dalyvavęs GGG veikloje, labai vertino joje įgytas žinias ir praktinį patyrimą.

4. Grigorijus Permiakovas, ankstyvieji jo darbai: *Избранные пословицы и поговорки народов Востока* (1968), *От поговорки до сказки* (1970). Nuo 1974 m. A. Krikmannas įsitraukė į susirašinėjimą su G. Permiakovu, abiejuose jo sudarytuose rinkiniuose³ publikavo savo straipsnius. Po G. Permiakovo mirties (1983 m.) jo našlė Nadežda Rashba perdavė Estų literatūros muziejui asmeninę velionio biblioteką (1883 knygas).

Kiekviename įžangos puslapyje, beveik kiekvienoje pastraipoje susiduri ir su pagarbiais A. Krikmanno atsiliepimais apie knygas, asmenines bibliotekas bei sunkiai gaunamus užsienio šalių leidinius. Vakarų literatūrą dėl tuomet egzistavusios vadinamosios geležinės uždangos sekti tikrai nebuvo lengva. Todėl netikėti pasirodo autoriaus samprotavimai apie „griežtai užbrėžto horizonto“ privalumus. Jeigu tyrimo objektas nebuvo tiesiogiai susijęs su ideologija, nereikėjo jaudintis, ar jis atitinka oficialią valdžios poziciją, ar dera prie nustatytų tyrimų krypčių ir mokyklų; maža to – netgi nebuvo reikalaujama išvardyti visus savo pirmtakus bibliografijos sąrašė. Taigi buvo palikta teisė „laužtis pro atviras duris“: nesvarbu, kad išradinėji dviratį, nes kas nors jau yra ištryęs tavo

3 *Паремиилогический сборник: Пословица. Загадка (Структура, смысл, текст)*, Москва, 1978; *Паремиилогические исследования: Сборник статей*, Москва, 1984.

pasirinktą temą⁴. A. Krikmannas sakosi, kad tokia „neišgąsdinto gyvūno“ (*unsca-red animal*, p. 6) pozicija jam ir daugumai jo amžininkų Sovietų Sąjungoje leido daug laisviau mąstyti.

Apie 1969 m. pasirengimas leisti estų patarlių sąvadą pateko į gilią krizę. Neturėdamas ką prarasti, A. Krikmannas nusprendė pasinaudoti proga ir įstojo į tuometinio Estijos MA Kalbos ir literatūros instituto aspirantūrą. Disertacijos tema pasirinko patarlių pasaulėvaizdžio tyrimo problematiką. Sumanymas ne tik sudėtingas, bet ir pavojingas – juk Sovietų Sąjungoje vienintelis teisingas ir galimas pasaulėvaizdis buvo pasiūlytas marksistų. Kalbant apie patarlių pasaulėvaizdį, tai dar 1931 m. Archeris Tayloras nurodė, kad šis uždavinys labai viliojantis, deja, dar labiau iliuzinis: visų tautų patarlių masyve didelę dalį sudaro įvairių epochų tarptautinės patarlės. A. Tayloras perspėjo ir dėl tykančių metodologinių klaidų; itin mėgę patarles filosofai neretai pristatydavo savo asmeninės pasaulėžiūros nuostatas, tik argumentuodami ir iliustruodami jas tinkamomis patarlėmis. A. Krikmannui prieinamuose sovietinių autorių darbuose akis badė A. Taylora nurodytos klaidos (pabrėžiami tokie nacionalinių patarlių pasaulėvaizdžių bruožai, kaip klasių kova, darbo klasės patriotizmas ir neapykanta išnaudotojams bei užsienio okupantams, skepticizmas religijos atžvilgiu ir pan.).

Pradėdamas rašyti disertaciją, A. Krikmannas jau buvo sukaupęs nemenką teorinį bagažą. Dėmesį sukonzentravo ties

4 Panaši lemtis ištiko ir autorių: apie 1965 m. pradėjęs taikyti įvairias statistines analizes, jis nustatė retų žodžių vartojimo patarlėse dėsningumą; deja, tyrėjo entuziazmą ir džiaugsmą netrukus aptemdė kurso draugo Mati Hinto pastaba, kad George'as Kingsley Zipfas tai yra nustatęs jau prieš tris dešimtmečius (p. 6).

tipo problema. Sakosi „greit pagavęs“ estų patarlių tipologiją: vieni tipai beveik neturėjo variantų, kiti, priešingai, išsiskyrė jų (leksinių, sintaksinių, leksinių-sintaksinių) gausa, pagaliau dalis tipų buvo sunkiai apribojami – pavieniais variantais jie lyg tiltais siejosi su kitais artimais tipais (*bridged together*, p. 7). Visi vieno tipo variantai turi tą pačią reikšmę, taigi neišvengiamai reikėjo gilintis ir į patarlių semantiką. Prisiminime to meto europinį kontekstą: intensyviai kuriamos patarlių turiniu (semantika) paremtos klasifikacijos, M. Kuusi svajoja apie „tarptautinį paremiologinį AT“ ir pristato jo bandymą⁵, pirmuosius darbus apie Rytų tautų patarlių klasifikaciją publikuoja G. Permiakovas. Įsitraukęs į diskusiją su jais, A. Krikmannas 1974 m. iš rašomos disertacijos teksto paskelbė net tris straipsnius, o paskutiniame („Some Difficulties Arising at Semantic Classifying of Proverbs“, p. 79–94) išdrijo pakritikuoti abu korifėjus.

Sukauptas estų patarlių masyvas išryškino didelę patarlių polisemiją (daugiareikšmiškumą), pasireiškusią dviem lygiais – ir atskiro teksto, ir viso tipo. Kaip tik šį reiškinį A. Krikmannas vadino semantiniu neapibrėžtumu (*semantic indefiniteness*, p. 8). Vaizdingasias patarles jis suskirstė į homogeniškas ir heterogeniškas: pirmųjų visas tekstas yra poetiškas, o antrųjų sudarytas iš vaizdingo branduolio ir formulinių elementų, suvokiamų tik tiesiogine reikšme. Nustatė tendenciją, kad patarlėse sudėtingi reiškiniai aiškinami per paprastus, nežinomi – per žinomus, dvasiniai – per fizinius, socialiniai – per biologinius ir pan. Svarbiausios opozicijos esančios dvi: nežmogiškas ↔ žmogiškas, gamtinis ↔ kultūrinis.

.....

5 Towards an International Type-System of Proverbs, *Proverbium*, 1972, No. 19.

Toliau paaiškėjo, kad patarlėms taip pat būdingas ir funkcinis, arba modalinis, neapibrėžtumas: bazinis patarlės tekstas šnekoje kiekvieną kartą gali būti vis kitaip aktualinamas – juo galima patarti, perspėti, pašiepti, grasinti ir t. t. A. Krikmannas pasiūlė funkcijas grupuoti natūralia, žmogiškąjį pažinimą atitinkančia, seka ir sudarė trijų laipsnių skalę (tvirtinimas → įvertinimas → prognozė) patarlių modalumo lygmenims tirti.

Per ieškojimus kuo nuodugniau atskleisti patarlių turinį ir tobulinti jo aprašymą (metakalbos kūrimas) autoriusėjo prie pasaulėvaizdžio problematikos. Disertaciją reikėjo parašyti taip, kad būtų įmanoma ją apginti. A. Krikmanno prisiminimai apie šį etapą kelia juoką pro ašaras. Pavyzdžiui, būtų buvę savižudiška skelbti, kad marksistinė filosofija netinka patarlių pasaulėvaizdžiui tirti. Iš keblios situacijos A. Krikmannas mėgino gelbėtis atsargiai pakritikuodamas vulgarųjį marksizmą. Savo poziciją be užuolankų įvardydamas mimikrijos atmaina (*kind of mimicry*, p. 10) ir būdamas tikrai sąžiningas mokslininkas, įžangoje jis pateikia ilgą citatą, kuri, savaime aišku, yra skirta gyvenusiems anapus geležinės uždangos. Gabalėlis egzotikos laisvajam pasauliui. Vis dėlto, prisimena A. Krikmannas, užmaskuotais teiginiais nepavyko apgauti pasikausčiusių Komunistų partijos narių (tam tikras jų skaičius buvo privalomas kiekvieno disertacijos gynimo komiteto sudėtyje); gavęs tris balsus „prie“ aspirantas pasijuto esąs ant sužlugimo ribos (*very close to failing*, p. 10), bet, laimei, viskas baigėsi gerai.

XX a. viduryje susikūrusi generatyvinė gramatika (pradininkas Noamas Chomskis) veržliai plėtojasi ir po poros dešimtmečių tampa viena pagrindinių kalbotyros šakų; struktūriniais metodais tiriama ir poetika,

jai taikomi formalūs aprašymai⁶. Patarlės pasirodė itin dėkinga medžiaga, nes loginė struktūra glūdi jų prigimtyje: ištisos posakių grupės sudarytos pagal schemas (kas..., tas; jeigu..., tai; kaip..., taip; ir pan.). Šia tema susidomėjo ir vertingų darbų paskelbė tokie mokslininkai, kaip Alanas Dundesas, Peteris Grzybekas, Constantinas Negreanu, Vilmosas Voigtas, G. Permiakovas, Jurijus Levinas, Markas Čerkaskis. Ir pats autorius buvo tiesiog susižavėjęs logine patarlių struktūra, laikėsi požiūrio, kad patarlės yra ne kas kita, kaip generalizuoti (apibendrinti) situacijų vertinimai. Bet, kita vertus, suprato, kad jokie skaičiavimai ir formalūs aprašymai neeis iki galo suvokti ir atskleisti patarlių vaizdų ir funkcijų turtingumo. Ilgainiui pasirodė, kad patarlių vaizdinis, sintaksinis, loginis ir modalinis lygmenys taip beviltiškai, neišpainiojami susipynę, kad tame chaoso neįmanoma nustatyti bent kiek griežtesnės tvarkos. Intensyviaus to meto ieškojimus, kartais dvelkiančius desperacija, perteikia vienas į rinkinį įtrauktas straipsnis („On the Relationships of Rhetorical, Modal, Logical, and Syntactic Planes in Estonian Proverbs“, p. 105–205).

1985 m. A. Krikmannas pradeda rašyti daktarinę disertaciją (habilituoto daktaro). Kadangi ginami galėjo būti tik rusų kalba parašyti darbai, ši aplinkybė kiek turėjo įtakos temos pasirinkimui – gyvūnijos metaforos patarlių poetikoje. Pradinis etapas – empirinės medžiagos kaupimas. Jos kiekis ištisai išpuodingas: apie 60 tūkstančių kortelių su gyvūnų mininčiais estų posakiais ir apie 40 tūkstančių panašių tekstų .....

6 Sovietų Sąjungoje tuo metu *struktūralizmas* tampa antruoju madingu žodžiu (po *semiotikos*), kuris išsiskiria miglota reikšme ir iš esmės peioratyvinėmis socialinėmis-psichologinėmis konotacijomis, t. y. taikomas viskam, kas ideologiškai įtartina, antimarksistiška (p. 11).

iš kitų tautų patarlių lobyno. Pastangos kaip nors struktūruoti atsirinktas patarles ilgokai buvo bevaisės⁷. Per tą laiką subyrėjo Sovietų Sąjunga, griuvo sovietinis režimas Estijoje. Nuo 1991 m. rudens iki 1992 m. pavasario ekonominė situacija buvo labai bloga. Ankstesni pinigai negaliojo, estiški – dar neįvesti; cirkuliuvo čekiai, gyventojų populiariai praminti „tugrikais“. Parduotuvių lentynos tuščios, eilės išsirikiuodavo net prie duonos. Juodu humoru nuspalvinti A. Krikmanno prisiminimai apie sunkią žiemą, apie nesėkmingus mėginimus paruošti gėrimą iš žiauriai brangiai įsigytų „kavos pupelių“, kurias sumalus, išeidavo kažkas panašaus į pelių užterštas dulkes (*mixture of dust and mouse droppings*, p. 13). Staiga per 1992 m. gegužės šventes atkeliauja siuntinys nuo bičiulio Pentti Leino iš Helsinkio su stulbinamu turiniu: dviem kilogramais „President“ kavos ir knygos fotokopija – George'o Lakoffo ir Marko Turnerio *More than Cool Reason* (1989). A. Krikmannas buvo girdėjęs apie abu autorius ir kognityvinę revoliuciją metaforos teorijoje, netgi skaitęs keletą ištraukų iš G. Lakoffo ir Marko Johnsono knygos *Metaphors We Live By* (1980), iškart po pasirodymo tapusios biblija kognityvinės metaforos šalininkams (p. 13). Dėl to bičiulio atsiųsta fotokopija jam turėjo neįkainojamą vertę, o dar visas ketvirtasis jos skyrius „Didžioji būties grandinė“ („The Great Chain of Being“) paskirtas vien patarlių metaforikai! Iš pradžių A. Krikmannas teiravosi kolegų, kas ta Didžioji grandinė, bet, atidžiau įsiskaitęs, gerokai nustebo: aprašomus dalykus jis pats buvo intuityviai perpratęs prieš dvi- .....

7 Disertacija liko nebaigta, tik išspausdinti du straipsniai; vieną jų galima rasti rinkinyje („Proverbs on Animal Identity: Typological Memoirs“, p. 207–246).

dešimt metų. Buvo kalbama apie vaizdin-
gųjų patarlių metaforų kūrimo / suvokimo
dvi pagrindines opozicijas: nežmogiškas ↔
žmogiškas, gamtinis ↔ kultūrinis. G. La-
koffas ir M. Turneris teigė (A. Krikman-
no nuomone, nepagrįstai ir nepakankamai
argumentuotai), kad reikšmės perkėlimas
tarp minėtų konceptualių sferų vyksta
nevaržomai abiem kryptim. Inspiruotas
šio ir kitų teiginių A. Krikmannas parašo
trumpą, bet labai kondensuotą straipsnį
apie Didžiosios grandinės metaforas ir jų
svarbą patarlių semantikoje, suformuluoja
keturias bendriausias taisykles apie patar-
lių žodžių ir jų reikšmių santykius („The
Great Chain Metaphor: An Open Sesame
for Proverb Semantics?“, p. 95–104);
straipsnį mielai priima W. Miederis ir pa-
skelbia *Proverbium* (1994, No. 11). Nuo
tada, kaip prisipažįsta A. Krikmannas, jį
tiesiog užvaldė dvi idėjos – Didžioji būtis
grandinė ir keturios taisyklės. Prie jų jis
nuolat sugrįždavo visuose tolesniuose pa-
tarlių semantikai skirtuose straipsniuose.
Nuo tada puoselėja svajonę parašyti kny-
gą šia tema, bet sakosi vis labiau abejojęs,
ar bus lemta jai išsipildyti: griūte griūva
nepabaigiami darbai, o Giltinė jau braižo-
si apie duris (*Grim Reaper knocks on my
door*, p. 11).

Nuoseklų bei detalų pasakojimą apie
Didžiąją būtis grandinę (DBG), jos filoso-
finės ir gnoseologinės prigimties atsklei-
dimą skaitytojas ras rinkinio priešpaskuti-
niame straipsnyje („Imagery of Proverbs:
The Great Chain of Being as Background
of Personificatory and Depersonificatory
Metaphors in Proverbs and Elsewhere“,
p. 247–300). Jį A. Krikmannas parengė
2008 m. remdamasis pranešimu, perskai-
tytu Taviroje (Portugalija) įvykusiame
Pirmajame tarpdalykiniame patarlių ko-
lokviume (*1st Interdisciplinary Colloquium of
Proverbs*). Orientuotis didelės apimties teks-

te padeda skyrių bei poskyrių pavadinini-
mai: DBG idėjos esmė; Keletas istorinių
pavyzdžių; Dabartinė DBG būklė; DBG
ir metaforos, DBG ir patarlės; Keturios
taisyklės ir t. t. Antikos, viduramžių, Re-
nesanso epochose ir vėlesniais laikais DBG
modelis karaliavo naiviajame žmonijos pa-
saulėvaizdyje. Griežta hierarchinė jo sis-
tema apėmė visas gyvas būtybes, taip pat
ir negyvus objektus, gamtos reiškinius ir
stichijas, mitinio pasaulio realijas: aukš-
čiausioji vieta priklausė Dievui, po jo ėjo
angelai, dar žemiau rikiavosi įvairios žmo-
nių klasės, gyvūnai, augalai... molekulės ir
atomai. Kad būtų lengviau įsivaizduoti ir
suvokti DBG modelį, straipsnyje pateikta
net dešimt grafinių pavyzdžių – skirtingų
epochų autorių sudarytų sudėtingų ir su-
paprastintų schemų (tarp jų dvi A. Krik-
manno), įvairių piešinių; visas iliustracijas
lydi išsamūs komentarai. Paremiologams,
be abejo, aktualiausia tiesiogiai su jų ti-
riamuoju objektu susijusi straipsnio dalis
(p. 258–292). Joje aiškinama apie anks-
čiau minėtas autoriaus suformuluotas ke-
turias taisykles, „apibrėžiančias metaforų
elgesį patarlėse“ (*define the behaviour of
metaphors in proverbs*, p. 259), arba, ki-
taip tariant, patarlių metaforų interpreta-
cijas ir su jomis susijusius įvairius komp-
likuotus atvejus. Po kiekvieno teiginio
A. Krikmannas dešimtimis cituoja patar-
lių tekstus, kuriuos kruopščiai išrinko iš
trijų klasikinių veikalų – W. Miederio (su
kitais) sudaryto Amerikos patarlių žody-
no (*A Dictionary of American Proverbs*,
1992), Gyula Paczolay parengto Europos
patarlių rinkinio (*European Proverbs in
55 Languages with Equivalents in Arabic,
Persian, Sanskrit, Chinese and Japanese*,
1997) bei jau minėto *Proverbial septentrio-
nalia* (1985). Iš viso straipsnyje pacituota
gerokai per 500 (!) patarlių. Paskutiniam
(chronologiškai) recenzuojamo rinkinio

straipsniui norėjosi skirti kiek daugiau dėmesio dėl dviejų priežasčių: jame dėstomi palyginti nauji, galbūt ne visiems girdėti dalykai, o pačiam A. Krikmannui – tai patarlių tyrėjo lauką šiandien nušviečianti kelrodė žvaigždė.

Autorius įžangą baigia jausmingai išreikšta padėka savo brangiems bičiuliams čia ir amžinybėje (*here and in eternity*, p. 14) – septyniems kolegoms, su kuriais 1964–1988 m. darbavosi prie fundamentinio estų patarlių sąvado. Jų vardus gaubia nemeluotas nuoširdumas ir meilė: paremiologai žino, kad didžiausias prasminis krūvis tenka paskutiniam patarlės teksto žodžiui.

Lakoniška leidėjo įžanga gali būti laikoma etalonu panašaus pobūdžio rašiniams. Duotas tikslus mokslininko asmenybės ir jo darbų įvertinimas, tuo pat metu išvengta tuščiažodžiavimo ir pompastikos. Pažymėjęs A. Krikmanno mokslinių interesų platumą, W. Miederis nurodo internetinę adresą norintiems susipažinti su pilnu bibliografiniu darbų aprašu. Vadindamas A. Krikmanną vienu didžiausių folkloristų moderniaisiais laikais, leidėjas trumpai aptaria jo nuopelnus Baltijos šalių, Europos ir globaliam mokslui. A. Krikmannas vienas pirmųjų tyrė įvairių tautosakos žanrų geografinį paplitimą, kompiuterinių technologijų duomenis (žemėlapius) pritaikė ir pateikė plačiam vartojimui; šia tema surengė daugybę paskaitų ir paskelbė publikacijų (estų, rusų ir anglų kalbomis). Jo vadovaujamas kolektyvas parengė ir išleido kapitalinį estų patarlių sąvadą (*Eesti vanasõnad*, 5 t., 1980–1987), kuris yra vienas tobuliausių tautinių patarlių rinkinių ir pasitarnavo kaip modelis, rengiant panašius fundamentinius leidinius įvairiomis kalbomis kitose šalyse. Nenuginčijamai svarus A. Krikmanno (kartu su Ingrid Sarv) įnašas tarptautinės paremiologų komandos darbe, rengiant fenomenalųjį

Proverbia septentrionalia: 900 Baltic-Finnic Proverb Types with Russian, Baltic, German and Scandinavian Parallels (1985). Greta patarlių A. Krikmannas intensyviai tyrė ir kitus mažuosius žanrus; gausios jo studijos apie mįsles ir anekdotus išsiskiria aštria įžvalga, geru juose reprezentuojamų stereotipų ir etniškumo išmanymu.

W. Miederis sakosi žinojęs A. Krikmanno darbus dar gerokai iki 1993 m., kai pradėjo susirašinėti. Viename laiške jis teigia: „Labai gerbiu tavo darbus, iš kurių daug išmokau. Esi fantastiškas teoretikas, o tuo tarpu aš esu labiau pragmatikas. Gerai, kad abu esame stiprūs savose srityse ir tokiu būdu galime stumti į priekį paremiologiją iškart keliais frontais!“

Giedrė Bufienė

REIKŠMINGAS AUSTRIJOS FONOGRAMŲ ARCHYVO LEIDINYS*

Iš pradžių nedidelis ekskursas į istoriją.

Austrijos mokslų akademijai priklausantis Fonogramų archyvas yra seniausias pasaulyje garso įrašų archyvas, savo gyvavimą skaičiuojantis nuo 1899 metų. Jo atsiradimą visų pirma lėmė garso įrašymo technikos tobulėjimas.

Kai 1877 m. Thomas Edisonas sukūrė fonografą, leidusį užfiksuoti žmogaus balsą, mokslininkai ėmė svarstyti, kaip šis

.....
* *Sound Documents from the Phonogrammarchiv of the Austrian Academy of Sciences: The Complete Historical Collections 1899–1950*, series 11/1: *Croatian Recordings 1901–1936*, (OEAW PHA CD 27), general editor Dietrich Schüller, re-recording Franz Lechleitner, editor Gerda Lechleitner & Grozdana Marošević, [Vienna]: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2009. – 176 p. + 4 CD.